

МОТИВИ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ІДЕОЛОГІЧНО ПРАВО- І ЛІВО-ОРІЄНТОВАНОЇ МОЛОДІ

Траверсе Т. М., Кравченко С. І. Мотиви політичної участі ідеологічно право- і ліво-орієнтованої молоді. У статті представлено моделі політичних мотивів серед груп політично право- і ліво-орієнтованої молоді, проаналізовано відмінності та специфіку їх змісту в представлених групових об'єднаннях. Запропоновано розглядати мотиви як основу солідаризаційних процесів груп та важливий аспект для побудови політичного простору через пошук точок дотику, глибинних основ для політичного діалогу між групами, чия радикальність по відношенню один до одного наразі посилює внутрішній розкол в державі, поляризацію, відчуженість, що суперечить демократичним засадам, а отже потребує пошуку шляхів вирішення.

Політичні мотиви у представників правих політичних поглядів є яскраво вираженими порівняно з представниками ліво-орієнтованих політичних угруповань. Провідними в моделі політичних мотивів «правих» є такі мотиви: влади, партнерської взаємодії, громадянської відповідальності, ідеологічний мотив. Це свідчить про виразну політизованість правих об'єднань, їхню більшу зацікавленість у політичних процесах та їхню особистісну значущість для учасників. У групі лівих, пікові показники політичної мотивації припадають на такі мотиви: альтруїстичний мотив, досягнення успіху, ідеологічний мотив. Це дає нам розуміння стосовно їх більшої орієнтації на власні інтереси та інтереси групи, яку вони представляють. У правих домінує саме політична тенденція, ідеологія та громадянські позиції, у лівих – альтруїзм, важливість захисту індивідуальних цінностей.

Ключові слова: політична участь, мотиви політичної участі, солідарність, консолідація, ідентичність, культурна система, поляризація.

Траверсе Т. М., Кравченко С. І. Мотивы политического участия идеологически право- и лево-ориентированной молодежи. Мотивы политического участия идеологически право- и лево-ориентированной молодежи. В статье представлены модели политических мотивов среди групп политически право- и левоориентированной молодежи, проанализированы различия и специфику их содержания в представленных групповых объединениях. Предложено рассматривать мотивы как основу солидаризационных процессов групп и важный аспект для построения политического пространства через поиск точек соприкосновения, глубинных основ для политического диалога между группами, чья радикальность по отношению друг к другу сейчас усиливает внутренний раскол в государстве, поляризацию, отчужденность, противоречащую демократическим устоям, а значит требует поиска путей решения.

Политические мотивы у представителей правых политических взглядов ярко выражены по сравнению с представителями левоориентированных политических группировок. Ведущими в модели политических мотивов «правых» являются такие мотивы: власти, партнерского взаимодействия, гражданской ответственности, идеологический мотив. Это свидетельствует о выразительной политизированности правых объединений, их большей заинтересованности в политических процессах и их личностной значимости для участников. В группе левых, пиковые показатели политической мотивации приходятся на такие мотивы: альтруистический мотив, достижение успеха, идеологический мотив. Это дает нам понимание относительно их большей ориентации на собственные интересы и интересы представляемой ими группы. У правых доминирует именно политическая тенденция, идеология и гражданские позиции, у левых – альтруизм, важность защиты индивидуальных ценностей.

Ключевые слова: политическое участие, мотивы политического участия, солидарность, консолідація, ідентичність, культурна система, поляризація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В політичному дискурсі, дискурсі політичної психології сьогодення нерідко зустрічається думка про те, що ідеологія є застарілою та крихкою системою розподілу політичних поглядів та їх вивчення. Про кінець ідеології йшлося після Другої світової війни [5; 10], коли головним аргументом стало те, що політичні погляди громадян відрізняються нестабільністю, непослідовністю, а отже, не мають чіткої ідеологічної рамки. Проте нинішня політична практика, останні результати досліджень American National Election Studies [11] свідчать про те, що феномен ідеології має суттєве психологічне підґрунтя, а отже не може зникнути. Так, ліво-права ідеологія виконує орієнтувальну функцію що дозволяє узгодити погляди особистості, її ціннісно-мотиваційну систему та свої риси з відповідною політично орієнтованою призмою світобачення. Ідеологія визначає місце індивіда, а далі й політичного актора по відношенню до держави, державних діячів та їх опозиціонерів, встановлює розуміння меж «ми-вони». Ідеологія робить політичні рішення суб'єкта конгруентними. Р. Інглхарт говорить про ідеологію як про спосіб орієнтації в складній політичній реальності, спрямовуючи ставлення та оцінки носія ідеології до певного оціночного полюсу. Трактуючи ідеологію як практично скеровуване знання (за Н. Луманом) дослідники [9] погоджуються з тим, що право-лівий розподіл й надалі залишатиметься впливовим фактором, що визначає політичну поведінку громадян різних країн. Це особливо суттєвим виявляється в контексті соціальних, політичних, суспільно-політичних задач із актуалізації, оптимізації, розвитку та формування різної міри солідарності суспільства. Містить потенціал розподілу суспільства, нації на масовому, груповому рівнях, й на рівні політичних еліт зокрема.

Ідеологічні групи є, першою чергою, групами політичних поглядів (в континуумі праві (консервативний полюс) - ліві (ліберальний полюс)). Самовизначені ідеологічні групи, що складаються з учасників, чий психологічний сигнатурний резонанс із сигнатурами ідеології, є досить стабільними в своїх політичних орієнтаціях, що робить результати дослідження актуальними в довгостроковій перспективі.

Найбільш важливою, суттєвою є відмінність ідеологічних груп від електоральних – в рівні особистої зацікавленості їхніх членів в політичних процесах. Обрана й прийнята ідеологія переважною більшістю (а то й завжди) має відбиток особистісних рис [7], оскільки особи об'єднуються у політичні групи, насамперед за психотипом особистості (за Т. Траверсе). Ідеологія, як домінантне знання допомагає усвідомити сфери життя, є основою політичної свідомості, що значною мірою визначає світогляд політичного актора, має форми системи поглядів і суджень, які пояснюють оточуючу політичну дійсність, є одним зі способів його самовираження. Натомість, електоральне групове членство може бути достатньо умовним (наприклад, пов'язаним з формальним актом голосування), коли особа не отожднює себе з конкретним вибором, він для неї не є абсолютно особистісно значущим (у сенсі висловлення засобами політичного

вибору власних політичних вподобань). Проте все ж залишається важливим, оскільки політичний вибір здебільшого реалізується за принципом «обрати з двох зол менше» (що в принципі є помилкою політичного мислення) через суттєву обмеженість виборця суб'єктивними (розвитком своєї свідомості, інтелекту ат ін.) та об'єктивними чинниками (наприклад, варіантами політичних фігур, які подають свої кандидатури на обрання). При цьому радикалізм та тенденція до протиставлення себе іншій, а інколи й протилежній групі в електоральних, ідеологічних об'єднаннях у сучасному світі набула особливої гостроти.

Мета дослідження полягає у висвітленні результатів частини емпіричного дослідження основних політичних мотивів серед груп політично право- і ліво-орієнтованої молоді, встановленні відмінностей та специфіки їхнього змісту.

Виклад основного матеріалу. Провідною відмінною рисою сучасного світу, в тому числі політичного, є його складноструктурованість та багатоконтекстуальність. Етапи сталого та динамічного розвитку зумовлюють особливості перебігу процесів згуртованості, міцності ідентичності та ін. У часи масштабних перетворень, наприклад у часи переходу в інші цивілізаційні виміри, процеси радикалізації, солідаризації, ідентифікації соціумів надзвичайно актуалізуються. «Загальне розуміння політики як особливого виду людської діяльності, смисл якої є управління людьми засобами (через) узгодження різних інтересів, груп та індивідів, дає змогу співвідносити інституційний (як прояв усталено системи) та процесуальний (як прояв політики у відтворенні політики в межах циклів її розвитку) підходи в контексті загального системогенетичного підходу ... зв'язок політики та особи є перетином, де виникають найбільш складні конфлікти між людиною і суспільною організацією її життєдіяльності. Домінуючі в ній інституційні та ідеаційні складові утворюють сукупність впливових інституцій та персон панівної влади, які здійснюють критично важливий вплив на всіх інших членів суспільства» [2, с. 67].

Вирішення політичних проблем, розв'язання політичних задач насамперед пов'язані з когнітивно складними рішеннями, які лише часткового можуть бути сформульовані у межах чорно-білого, радикального мислення. Відомо, що політична діяльність як боротьба за статуси і ресурси соціуму, за право легітимного перерозподілу соціальних спільнот не може мати боротьбу за мету. Для продуктивного поступу і розвитку суспільства боротьба використовується як принцип пошуку відповідей на нагальні потреби суспільно-політичної практики. Вивершення однієї ідеологічної традиції над іншими є опосередкованою ознакою зародження тоталітаризму, що ґрунтується на ідеологічних крайнощах. У країнах, що мають багатонаціональний склад громадян, людей, які мають різні види ідентичностей (етнічна, національна, етнонаціональна, культурна, соціальна громадянська та ін.) особливо актуальними є проблеми діалогічності соціуму, творення безпечного простору для його солідаризації.

У відомих дослідженнях вчених з так званих фабрик думок (наприклад Тавістокський інститут та ін.) чимала увага надається детермінантам, політичним мотивам, які становлять основу єдності соціуму. З'ясування системотвірних

детермінант, глибинних мотивів етносів, субкультур, спільнот створює умови для коректного (або ні) управління суспільними процесами. Дослідження, присвячені проблемі солідаризації груп, свідчать про те, що залученню до політичних видів активностей можуть сприяти абсолютно різні мотиви та цілі, які не завжди є подібними чи співпадають серед учасників політичного процесу. Вони не завжди є конгруентними по відношенню до системи основних, декларованих і прихованих групових цінностей та цілей, що зумовлено психологічними властивостями політично діяльності. «Один і той самий мотив може задовольнятися набором різних дій. Одна й та сама дія може спричинюватися різними мотивами і входити до складу різних особливих діяльностей» [3, с.124]. А отже, за зовнішньо узгодженими, консолідованими діями можуть стояти деконсолідуєчі мотиви.

Це емпірично доведено на прикладі дослідження консолідації в групах військових [4]. Зокрема встановлено, що існують відмінності в мотивах людей, що виконують зовнішньо узгоджені, нормативні дії. Так, не для всіх членів військової групи керівною мотивацією є захист своєї країни. Вона може полягати в особистісно-орієнтованому інтересі: отримати визнання, винагороду, державну протекцію тощо. Група з настільки різними мотивами не є консолідованою. Вона мобілізована зовнішньою умовою, зі зникненням якої зникне й об'єднання.

Категорія мотивів дає можливість зафіксувати спонукальні до дій механізми та прогнозувати міру готовності до політичної участі. Наприклад, матеріально чи гедоністично обумовлена мотивація учасників групи лише частково дозволить їм консолідуватися та цілеспрямовано долати перешкоди на шляху до декларованої мети. Політичний актор переключатиме увагу на те, що задовольнятиме його основну потребу, яка лежить в основі мотиву.

У теорії символічної конвергенції Е. Бормана спільні для людей мотиви, смисли та емоції було виведено в якості елементів, що мають пояснювальну здатність щодо єдності групи. Проте сформовані судження лише на основі проявів, які доступні зовнішньому спостереженню є лише частково прогностичними, оскільки поза увагою дослідника залишаються ціннісно-мотиваційні основи, що спонукають до цих дій.

Дослідження консолідації на діяльнісному рівні свідчить про те, що в основу консолідованих дій можуть бути закладені деконсолідаційні мотиви. І тоді йдеться про консолідацією за формою але за протилежним їй явищем за змістом. Йдеться про регулятивну функцію мотивів. В тому контексті, що без ціннісних основ та без сформованої мотиваційної сфери індивіда як члена групи превалювати будуть індивідуальні мотиви, а отже, зсередини руйнувати консолідаційні процеси. Проте й до сьогодні залишаються не з'ясованою ціннісно-мотиваційна сфера членів консолідаційних об'єднань.

До емпіричної частини дослідження залучено вибірку осіб з протилежно різними політичними уподобаннями. До представників ідеології правих було включено 58 осіб, з них 42 чоловіки (72%) та 16 жінок (28%), що в цілому відповідає реальному відсотковому співвідношенню чоловіків і жінок у цій політичній групі; 42 особи обрали політичне уподобання «праві», 16 осіб –

«ультраправі» (при цьому статистично значущих відмінностей між цією підгрупою і основною групою, до якої вона включена, виявлено не було). Вік опитуваних становить від 19 до 35 років, медіанний вік – 25 років. А це означає, що праве об'єднання цілком підпадає під характеристику молодіжного, його представники знаходяться у віковому діапазоні «молодь». Аналізуючи освітню складову учасників правого руху, бачимо, що абсолютна більшість опитаних – це люди з вищою освітою (65,5%), а також ті, хто продовжує навчання в аспірантурі (15,5%), решта навчається у ВНЗ, але ще отримали документального підтвердження про його завершення. Отже, праві-це освічена, політично самовизначена молодь. До вибірки полюсу «ліві» увійшло 50 осіб – 31 чоловік (62%), 19 жінок (38%). Вік від 19 до 36 років, медіанний вік – 23 роки. Вища освіта (56%), у правих лише 10% - люди з профільною освітою, тоді як серед лівих на нашій вибірці – це 40%.

За результатами нашого дослідження, проведеного з використання методики «Мотивація політичної участі» А. Краснякової, встановлено значущі відмінності між ідеологічно право- і ліво- орієнтованими представниками (рис. 1). Для «правих» провідними мотивами є: мотив влади (МВ), мотив партнерської взаємодії (МПВ), мотив громадянської відповідальності (МГВ), ідеологічний мотив (ІМ). Вони є яскраво вираженими і домінуючими серед групи представників правої ідеології.

У цілому, праві є більш політично орієнтованими. Представимо більш розгорнуто зміст кожного з мотивів, щоб скласти більш чітке явлення і звузити коридор можливих суб'єктивних інтерпретацій щодо представленого матеріалу. Так, мотив влади (МВ) є вираженням прагнення до контролю, впливу. У політичній сфері цей мотив резонує з особистісними пресупозиціями, а отже може спостерігатись як прояв і в інших сферах життя. Як бачимо, мотив влади не є домінуючим в жодній з груп, але при цьому суттєво вищий у групі ідеологічно право налаштованих порівняно з лівими. Мотив партнерської взаємодії (МПВ) передбачає прагнення до пошуку односторонніх, закріплення себе та своїх поглядів на рівні групи, взаємопосилення. Груповий контакт в такому випадку стає умовою емоційного комфорту, підтримки, що більше відповідає полюсу конформно організованої свідомості. Посилена конкуренція з представниками протилежних поглядів передбачає потребу у безпеці та прийнятті в рамках свого ідеологічного середовища. Мотив громадянської відповідальності (МГВ) визначає громадянську спрямованість особистості, її відчуття рівня власної відповідальності за події вищого, державного рівня, а також те, наскільки особисто значущими для неї є громадянські цінності, наскільки вираженою потреба у волевиявленні як громадянина. Виражений мотив громадянської відповідальності дає право говорити про передбачення поведінки щодо запровадження громадських ініціатив. Локалізація МГВ на представленому графіку дозволяє говорити про розвинену політичну суб'єктність представників правого об'єднання. При цьому все ж провідним мотивом серед представників правої ідеології є ідеологічний мотив (ІМ). А це свідчить (і також підтверджується на матеріалах нашого розгорнутого дослідження) про

сформованість ідеологічних цінностей, що стає провідним мотивом політичної участі для цієї групи. Маємо звернути особливу увагу на недоліки і навіть небезпеки, які несе в собі відмічена нами тенденція. Така надмірна впевненість у правильності обраного політичного вектору може призводити до втрати особистістю здатності реально оцінювати політичну ситуацію, суттєвої переоцінки значущості і впливовості ідей, які вона відстоює.

З показників мотивів ліво-орієнтованої молоді бачимо, що вони в цілому менш виражені порівняно з групою «правих», що свідчить про загалом невисоку політичну включеність і зацікавленість серед ліво-орієнтованої молоді у політичних процесах. У групи лівих пікова тенденція припадає на мотиви: альтруїстичний мотив (АМ), досягнення успіху (МДУ), ідеологічний мотив (ІМ). У правих домінує саме політична тенденція, ідеологія та громадянські позиції, у лівих – альтруїзм, особистий інтерес. Піковим і провідним в цій групі є альтруїстичний мотив (АМ). Його домінантність серед носіїв лівих ідей є особистісно обумовленим, оскільки як показують дослідження, ці люди є більш емпатійними, зацікавленими в реалізації інтересів кожної окремої особистості, порівняно з жертовністю і орієнтацією на досягнення вищих цілей у правих [4]. Здатність до співчуття робить ідею допомоги іншим домінуючою. Але при цьому слід враховувати, що даний показник не дозволяє нам визначити саме ставлення особи до об'єкту допомоги. З'ясування цього аспекту неможливо в рамках методики і передбачає прояснення під час додаткового проведення глибинних інтерв'ю. Ідея особистого простежується також в ще одному вираженому у «лівих» мотиві – мотив кар'єри і досягнення успіху (МДУ). Політична участь в такому випадку розглядається як можливість задоволення інтересів, як власних, так і значущої для суб'єкта групи. Але аналізувати показники слід в комбінації, не відриваючи їх один від одного. Так, поєднання МДУ з АМ – ця комбінація свідчить про орієнтацію на інтереси групи, яку представляє суб'єкт. Ідеологічний мотив (ІМ), як і у групи «правих», теж має високий показник. І ми розуміємо, що обидві групи впевнені в правильності обраних ідей, що її представники відрізняються ідеологічною визначеністю, ідентифікують себе з політичною силою, до якої вони належать. Це і є причиною гострих зіткнень на політичній арені – надмірна впевненість у правильності власної думки, що стає причиною інтелектуальної сліпоти, перешкоджає доступ до раціональної сторони і контекстуальної правоти протилежної ідеологічної позиції. Цей аспект і має стати основним об'єктом психолого-політичних інтервенцій, аби послабити напругу протистояння.

Варто відмітити, що ідеологічний мотив має значущу від'ємну кореляцію з цінністю демократії у «правих» ($r = -0,522^{**}$) – низькі показники оцінювання важливості демократії та високі – ідеологічних мотивів. А це означає, що закладений правими в ці категорії зміст є взаємовиключним та їх ідеологія не пов'язана з цінністю досягнення демократичного стану суспільства. Серед керівних мотивів для правих також виділяється мотив громадянської відповідальності, з чого ми робимо висновок, що мотиваційна сфера співзвучна пріоритетним для правих цінностям (патріотизму, націоналізму, традиції).

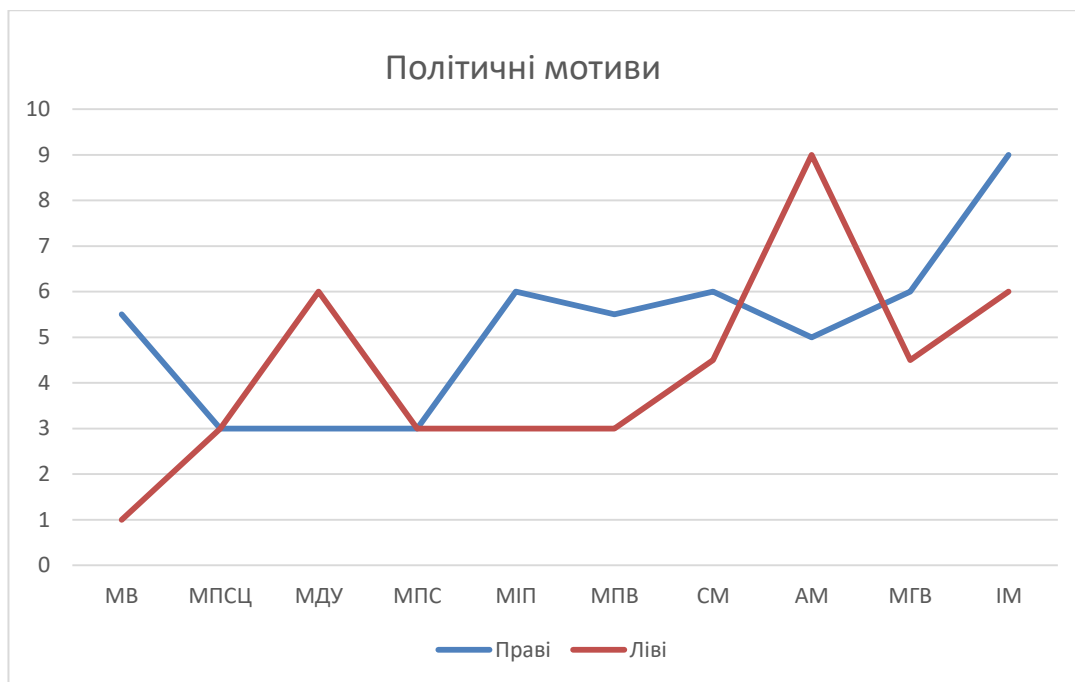

Рис.1 Діаграма порівняння змісту мотивів до політичної участі груп право- і ліво- орієнтованої молоді

Нас зацікавили високі показники громадянської відповідальності та можливість віднайти можливі зв'язки з іншими досліджуваними політичними аспектами, що дозволило б поставити нові проблеми для подальшого вивчення політико-психологічних механізмів підтримки громадянської відповідальності, що відповідає актуальній для українського суспільства потребі у цілеспрямованому формуванні необхідних для громадянської відповідальності умов. За шкалою громадянської відповідальності є статично значущі відмінності між досліджуваними з високою на низькою груповою ідентичністю.

У респондентів з нижчими показниками політичної групової ідентичності також нижчими є показники мотиву громадянської відповідальності, що можна проінтерпретувати як те, що зниження рівня ідентифікації з політичною групою, зменшення рівня її значущості як способу репрезентації власних інтересів на політичній арені є індикатором несформованості уявлень про необхідність проактивності, залученості до цінності громадянських практик. Також за громадянською відповідальністю є значущі відмінності між людьми з низькою та високою культурною ідентичностями. У респондентів з нижчою культурною ідентифікацією також нижчою є громадянська відповідальність. При цьому ми не можемо стверджувати, що в такому випадку є первинним і більш значущим. Між показниками, що нами розглядаються, є лінійні зв'язки: що вищим рівень групової і культурної ідентичності, то вищим є показник мотиву громадянської відповідальності / МГВ ($=0,459^{**}$ і $=0,400^{**}$). Але кореляція не дає нам можливості визначити первинність явищ по відношенню один до одного.

На основі результатів дослідження [9] побудовано модель, згідно з якою політичні мотиви правих обумовлені епістемічними, екзистенційними та ідеологічними мотивами (що співзвучно з нашими висновками в рамках розширеного дослідження основ солідаризації політичної групи правих), які виникають як підсвідома реакція у вигляді бажання врегулювати ситуацію невизначеності та страху. Інші дослідники [3] пропонують альтернативний погляд: проводячи таке дослідження на американській вибірці, вони визначають, що мотиви насамперед обумовлюються рисами особистості. Так, мотив авторитаризму має прямий зв'язок з індивідуалізмом і обернений – з егалітаризмом. А отже, питання мотивів у сфері політичного залишається відкритим та дискусійним.

Висновки. Мотиви діяльності актора у політичній сфері є фундаментом солідаризаційних процесів політичних груп. Дослідження мотивів груп стосовно політичної участі, з'ясування їхніх основ дозволить розробляти стратегічно правильні рішення щодо комунікацій з політичними групами, а також суттєво просунуться в пошуках основ для політичного діалогу. Отримані результати дослідження мотивів до політичної участі на вибірках груп ідеологічно радикалізованої молоді – право- і ліво- орієнтованої свідчать про те, що правий полюс є в цілому більш політично вмотивованим. Політичні мотиви у них є яскраво вираженими порівняно з представниками ліво орієнтованих політичних угруповань. Провідними в моделі політичних мотивів «правих» є такі мотиви : влади, партнерської взаємодії, громадянської відповідальності, ідеологічний мотив. Це свідчить про виразну політизованість правих об'єднань, їхню більшу зацікавленість у політичних процесах та їхню особистісну значущість для учасників.

У групі лівих, пікові показники політичної мотивації припадають на такі мотиви: альтруїстичний мотив, досягнення успіху, ідеологічний мотив. Це дає нам розуміння стосовно їх більшої орієнтації на власні інтереси та інтереси групи, яку вони представляють. У правих домінує саме політична тенденція, ідеологія та громадянські позиції, у лівих – альтруїзм, важливість захисту індивідуальних цінностей. Обидві групи вмотивовані до захисту, відстоювання власної ідеології, що водночас є основою для політичного (та іншого) протистояння, а отже, політичні мотиви можуть стати продуктивним об'єктом психолого-політичних інтервенцій з метою діалогічного конструювання суспільного простору, що й стане предметом наших подальших пошуків.

Список використаної літератури

1. Краснякова А. О. Мотиваційні складові політичної поведінки молоді / А. О. Краснякова // Наукові студії із соціальної та політичної психології: збірник статей Інституту соціальної та політичної психології НАПН України / за ред. М. М. Слюсаревського та ін., 2008. 19 (22), С. 211–231.
2. Траверсе О. О. Політичне лідерство та керівництво доби «лібералізованого» тоталітаризму в СРСР: український контекст (60-ті — початок 90-х рр. ХХ ст.). Київ : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України,

2010. 268 с.

3. Траверсе Т. М. Політична психологія: навч. посіб. / Т. М. Траверсе. Київ : Парлам. вид-во, 2013. 240 с.
4. Bultmann D. The social structure of armed groups. Reproduction and change during and after conflict / D. Bultmann. // *Small Wars & Insurgencies*, 2018. 29(4), P. 607–628. doi:10.1080/09592318.2018.1488402
5. Converse P. The nature of belief systems in mass publics / P. Converse // *Critical Review*, 2006. P. 18:1-3, P. 1-74, DOI: 10.1080/08913810608443650
6. Greenberg, J. Psychological motives and political orientation —The left, the right, and the rigid: Comment on Jost et al. (2003) / J. Greenberg, E. Jonas // *Psychological Bulletin*, 2003. 129, P. 376–382. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.129.3.376>
7. Hirsh, J. B. Compassionate Liberals and Polite Conservatives: Associations of Agreeableness With Political Ideology and Moral Value / J. B. Hirsh, , C. G. DeYoung, Xu. Xiaowen, J. B Peterson // *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2010. 36(5), P. 655–664. doi:10.1177/0146167210366854
8. Inglehart, R. (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Society* / R. Inglehart. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990. 484 p.
9. Jost J. Political conservatism as motivated social cognition / J. Jost, J. Glaser, A. Kruglanski, F. Sulloway // *Psychological Bulletin*, 2003. 129, P. 339–375.
10. Lipset S.M. *Political man. The social bases of politics* / S. M. Lipset. N.Y., Garden City. 1960, 432 p.
11. *American National Election Studies 2020* <https://electionstudies.org/data-center/2020-time-series-study/>

Spisok vikoristanoï literaturi

1. Krasniakova A. O. Motyvatsiini skladovi politychnoi povedinky molodi / A. O. Krasniakova // *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii: zbirnyk statei Instytutu sotsialnoi ta politychnoi psykholohii NAPN Ukrainy / za red. M. M. Sliusarevskoho ta in., 2008. 19 (22), C. 211–231.*
2. Traverse O. O. Politychne liderstvo ta kerivnytstvo doby «liberalizovanoho» totalitaryzmu v SRSR: ukrainskyi kontekst (60-ti — pochatok 90-kh rr. KhKh st.). Kyiv : IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 2010. 268 s.
3. Traverse T. M. Politychna psykholohiia: navch. posib. / T. M. Traverse. Kyiv : Parlam. vyd-vo, 2013. 240 s.
4. Bultmann D. The social structure of armed groups. Reproduction and change during and after conflict / D. Bultmann. // *Small Wars & Insurgencies*, 2018. 29(4), P. 607–628. doi:10.1080/09592318.2018.1488402
5. Converse P. The nature of belief systems in mass publics / P. Converse // *Critical Review*, 2006. P. 18:1-3, P. 1-74, DOI: 10.1080/08913810608443650
6. Greenberg, J. Psychological motives and political orientation —The left, the right, and the rigid: Comment on Jost et al. (2003) / J. Greenberg, E. Jonas // *Psychological Bulletin*, 2003. 129, P. 376–382. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.129.3.376>

2909.129.3.376

7. Hirsh, J. B. Compassionate Liberals and Polite Conservatives: Associations of Agreeableness With Political Ideology and Moral Value / J. B. Hirsh, , C. G. DeYoung, Xu. Xiaowen, J. B Peterson // *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2010. 36(5), P. 655–664.doi:10.1177/0146167210366854
8. Inglehart, R. (1990). *Culture Shift in Advanced Industrial Society* / R. Inglehart. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990. 484 p.
9. Jost J. Political conservatism as motivated social cognition / J. Jost, J. Glaser, A. Kruglanski, F. Sulloway // *Psychological Bulletin*, 2003. 129, P. 339–375.
10. Lipset S.M. *Political man. The social bases of politics* / S. M. Lipset. N.Y., Garden City.1960, 432 p.
11. American National Election Studies 2020 <https://electionstudies.org/data-center/2020-time-series-study/>

Traverse T. M., Kravchenko S. I. Motives of political participation of ideologically right- and left-oriented youth. The article presents models of political motives among groups of politically right- and left-oriented youth, analyzes the differences and specificity of their content in the presented group associations. It is proposed to consider the motives as the basis of the solidarity processes of groups and an important aspect for the construction of political space through the search for points of contact, deep foundations for political dialogue between groups, whose radicalism in relation to each other currently strengthens the internal split in the state, polarization, alienation, which is contrary to democratic principles, and therefore needs to find solutions.

The political motives of representatives of right-wing political views are pronounced compared to representatives of left-oriented political groups. Leading in the model of political motives of the «right» are the following motives: power, partnership interaction, civic responsibility, ideological motive. This testifies to the distinct politicization of right-wing associations, their greater interest in political processes, and their personal significance for participants.

In the group of leftists, the peak indicators of political motivation fall on the following motives: altruistic motive, achievement of success, ideological motive. This gives us insight into their greater focus on their own interests and the interests of the group they represent. On the right, the political tendency, ideology and civic positions dominate, on the left – altruism, the importance of protecting individual values

Key words: political participation, solidarity, consolidation, identity, cultural system, polarization.